

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών και Δημόσιας Διοίκησης
Πτυχιακή Εργασία

Το «οικονομικό θαύμα» της Ελλάδας την περίοδο 1952-1974 και η σύνδεση του με το ξένο κεφάλαιο

Επιβλέπων Καθηγητής: Κύρτσης Αλέξανδρος-Ανδρέας

Ακαδημαϊκό Έτος: 2017-1028

Λαζαρίδης Δημήτριος

A.M.: 1342201300133

ΑΘΗΝΑ 2018

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

A' Μέρος – Οικονομική Ανάπτυξη και Ξένες Επενδύσεις.....	3
1.1 Εισαγωγή.....	3
Οικονομική Κατάσταση μέχρι την δεκαετία 1950.....	3
1.2 Οικονομική Αρωγή και Ανάπτυξη.....	4
Ξένες Δυνάμεις.....	5
I. Μεγάλη Βρετανία - ΕΣΣΔ.....	5
II. Η.Π.Α.....	5
1.3 Οικονομικές Εξελίξεις και Μεταστροφές.....	7
1.4 Νομοθετικό Καθεστώς και Προνόμια των Ξένων Επενδυτών	9
1.5 Οι Σημαντικότερες Ξένες Επενδύσεις της Περιόδου	11
1.5.1 Σύμβαση Esso-Pappas.....	12
1.5.2 Όμιλος Σταύρου Νιάρχου.....	14
1.5.3 Σύμβαση Πεσινέ – Νιάρχος.....	14
1.5.4 Litton Industries	16
1.5.5 Εγνατία Οδός.....	16
1.6 Διευκρινίσεις.....	17
B' Μέρος – Πολιτική Ανάλυση των Πρωταγωνιστών της περιόδου 1950-1974.....	18
2.1 Ανάλυση Ελληνικού Συναγερμού και Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης.....	18
2.2 Ένωση Κέντρου και πολιτική Ανένδοτου Αγώνα.....	22
2.3 Ανάλυση της δικτατορίας των Συνταγματαρχών.....	22
2.4 Συμπεράσματα.....	26
Βιβλιογραφικές Αναφορές	28

Α' Μέρος – Οικονομική Ανάπτυξη και Ξένες Επενδύσεις

1.1 Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία θα αναλυθεί η οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας από την μεταπολεμική και κυρίως από την μετεμφυλιακή περίοδο μέχρι και το τέλος της δικτατορίας. Βασικό ζήτημα που θα απασχολήσει είναι η είσοδος του ξένου κεφαλαίου στον ελληνικό χώρο και ο ρόλος που αυτό διαδραμάτισε στα τεκταινόμενα της περιόδου. Ταυτοχρόνως, για να μπορέσει να γίνει κατανοητή η εισροή των ξένων επενδύσεων, χρειάζεται σαφώς η κατανόηση του κοινωνικοπολιτικού προσκηνίου κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου, καθώς και η συμπεριφορά των υπόλοιπων παραγόντων που συνέβαλλαν στην χάραξη της ελληνικής οικονομίας και πολιτικής. Συνεπώς, η παρούσα εργασία κινείται όχι μόνο σε πολιτικό, αλλά και σε κοινωνιολογικό, οικονομικό και νομικό πλαίσιο αποσκοπώντας να καταστήσει σαφή την επίδραση των ξένων επενδύσεων στην διαδικασία εκσυγχρονισμού της Ελλάδας κατά τα μετεμφυλιακά χρόνια.

Αρχικά, πρέπει να αναφερθεί η οικονομική πρόοδος της χώρας μέχρι το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και οι σχέσεις εξάρτησης από τις ξένες δυνάμεις, οι οποίες στο ψυχροπολεμικό θέατρο μεταβλήθηκαν. Έπειτα καθίσταται αναγκαία η αναφορά ορισμένων εκ των σημαντικότερων επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν από το εξωτερικό είτε προς εξυπηρέτηση δημόσιων έργων, είτε ως άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) σε τομείς-κλειδιά της ελληνικής οικονομίας. Μελετώντας εξάλλου τους οικονομικούς δείκτες της χώρας την περίοδο εκείνη μπορούμε με ευκολία να διακρίνουμε τους τομείς, οι οποίοι αναπτύχθηκαν σε πρωτοφανείς ρυθμούς και τους τομείς, οι οποίοι με το πέρας του χρόνου και με την σταδιακή εισχώρηση των ξένων αγορών αποδυναμώθηκαν, όπως η κλωστοϋφαντουργία.

Οικονομική Κατάσταση μέχρι την δεκαετία 1950

Από την δημιουργία του νεοσύστατου ελληνικού κράτους υπήρχε άμεση εξάρτηση από τις Προστάτιδες Δυνάμεις, οι οποίες μέσα από την οικονομική αρωγή που προσέφεραν κατόρθωναν να εγκαθιδρύουν έναν ρόλο επόπτη μέσα στην πολιτική σκηνή των κρατών που βρίσκονται υπό την εποπτεία τους. Ιστορικά λοιπόν διαπιστώνουμε πως αυτές οι σχέσεις συχνά έπαιζαν εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της πολιτικής της εκάστοτε εξαρτώμενης χώρας και η Ελλάδα σαφώς δεν αποτέλεσε εξαίρεση. Ήδη από την πρώτη

εφαρμογή συστηματικού προγράμματος δημοσίων έργων το 1880-1890 πραγματοποιείται στην χώρα μαζικά εισροή διεθνούς τραπεζικού κεφαλαίου. Τα ποσά που δόθηκαν συγκρίνοντας το μέγεθος των χρηματοπιστωτικών οργανισμών των χωρών εξαγωγής κεφαλαίου και την Ελλάδα ήταν εντελώς δυσανάλογα ήδη από την ονομαστική αξία των δανείων. Έτσι βλέπουμε πως ήδη από τα προπολεμικά χρόνια η Ελλάδα είχε θέσει τις βάσεις της οικονομικής εξάρτησης από το ξένο κεφάλαιο, το οποίο με την πάροδο των χρόνων και την αλλαγή των κυβερνήσεων θα γίνει ισχυρότερο και εμφανέστερο.

Ξεκινώντας από τον Μεσοπόλεμο διακρίνεται μία περίοδο σχετικής οικονομικής αυτάρκειας. Η προσφυγική εισροή των προηγούμενων χρόνων και η δασμολογική προστασία που παρείχε το κράτος επέτρεπαν στην (ελάχιστα ανεπτυγμένη σε διεθνές κλίμακα) ελληνική οικονομία την βιομηχανική ανάπτυξη. Παρά ταύτα λόγω εξωτερικών και εσωτερικών κρίσεων (Β'ΠΠ και εμφύλιος πόλεμος αντιστοίχως) το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας δεν θα επιστρέψει μέχρι το 1951 στα προπολεμικά επίπεδα. Η κυβερνητική πολιτική κατέστησε σαφές εκείνη την περίοδο ότι δινόταν προτεραιότητα στην βιομηχανική ανάπτυξη με σκοπό την οικονομική μεγέθυνση. (Γρηγορογιάννης, σελ. 60-61) Βέβαια, η τελευταία ήταν και είναι αρκετά δύσκολο να διασαφηνιστεί, αλλά συνήθως με τον όρο οικονομική μεγέθυνση εννοείται η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος ενός κράτους. Φυσικά, αυτό δεν σημαίνει πως η ανάπτυξη ακολουθεί την ίδια πορεία και στην διανομή του εισοδήματος στα διάφορα κοινωνικά στρώματα. Έτσι, με αποκλειστικό δείκτη το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, δεν μπορεί να αξιολογηθεί με σαφήνεια η ανάπτυξη και ευημερία των πολιτικών μίας χώρας. (Martinnusen, σελ. 86-87)

1.2 Οικονομική Αρωγή και Ανάπτυξη

Μία πρώτη συνολική εκτίμηση της ελληνικής οικονομίας μπορεί να βασισθεί στην απλή αναφορά των σημαντικότερων οικονομικών δεικτών εκείνης της περιόδου. Πράγματι ξεκινώντας από το 1948 μέχρι το 1960 η Ελλάδα γνώρισε πρωτοφανείς ρυθμούς ανάπτυξης οι οποίοι έφταναν το 6% του ΑΕΠ ετησίως. (ΟΑΣΑ 1962 σελ. 6) Αυτό το ποσοστό ανάπτυξης ωστόσο, δεν πρέπει να ξεγελάει, καθώς τα προπολεμικά επίπεδα καθαυτά ήταν αρκετά χαμηλά εν συγκρίσει των υπόλοιπων ανεπτυγμένων χωρών της περιόδου. Επιπροσθέτως, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι αυτή η ανάπτυξη πραγματοποιήθηκε με αρκετά ανορθόδοξο τρόπο και δεν απεικονίζει μία οικονομική πολιτική, η οποία εγγυάται την συνέχιση αυτών των αποτελεσμάτων. Οι ελληνικές κυβερνήσεις τις δεκαετίες του 1950-60

αντιμετώπιζαν την υπέρμετρη εισροή ξένων επενδύσεων ως παράγοντα ενσωμάτωσης της χώρας στην διεθνή οικονομική σκηνή, όπως θα φανεί αναλυτικότερα και στο δεύτερο μέρος, και αγνοούσαν την ολοένα και περισσότερο αυξανόμενη εξάρτηση. (Close, σελ. 54-55) Πράγματι στην μακροοικονομική θεωρία το επίπεδο ισορροπίας του εθνικού εισοδήματος στην σύγχρονη εποχή επηρεάζεται και από την ζήτηση για επενδύσεις πέρα από την ζήτηση για κατανάλωση. (Γεωργακόπουλος, Πάσχος, σελ.486-487) Βέβαια οι διαδοχικές κυβερνήσεις στον βωμό της ικανοποίησης των συμφερόντων του ξένου κεφαλαίου συχνά δεν υπολόγιζαν τις μεταγενέστερες συνέπειες αυτού του είδους δημοσιονομικής πολιτικής. Η οικονομική αρωγή από τις ξένες δυνάμεις, η εισροή ξένου κεφαλαίου, ο εσωτερικός και εξωτερικός δανεισμός, οι συμφωνίες στον τομέα της ναυτιλίας, η οποία είχε αρχίσει να γίνεται παγκόσμια γνωστή, (National Bank of Greece, σελ. 21) και άλλοι παράγοντες, οι οποίοι θα αναφερθούν αναλυτικά στην συνέχεια εξηγούν τον τρόπο ανάπτυξης και δείχνουν με μεγαλύτερη σαφήνεια τα αποτελέσματα αυτής της τάσης.

Ξένες Δυνάμεις

I. Μεγάλη Βρετανία - ΕΣΣΔ

Από ιδρύσεως της, η Ελλάδα ανήκε στην βρετανική επιρροή, της οποίας η παρουσία υπήρξε αισθητή σε πολλές περιόδους μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1940. Πρέπει να γίνει μνεία, ωστόσο, στο σημείο αυτό στην καθοριστική για την χώρα συμφωνία που πραγματοποιήθηκε μεταξύ του πρωθυπουργού του Ηνωμένου Βασιλείου (Τσόρτσιλ) και του ηγέτη της ΕΣΣΔ (Στάλιν) στην Γιάλτα στα τέλη του πολέμου. Εκεί συμφωνήθηκε, μεταξύ άλλων, μυστικά ότι η Ελλάδα περνάει στην βρετανική επιρροή και η ιστορία φανέρωσε ότι ο σοβιετικός ηγέτης έμεινε σχετικά πιστός σε αυτούς τους όρους αποσκοπώντας να αποκομίσει διαφορετικά οφέλη στις δικές του χώρες επιρροής. Πράγματι αυτό υπήρξε βασικός παράγοντας της έκβασης του εμφυλίου πολέμου, του μέλλοντος του Κομμουνιστικού Κόμματος και σαφώς του μετέπειτα καπιταλιστικού τρόπου ανάπτυξης της χώρας.

II. Η.Π.Α.

Εν συνεχεία, στο πλαίσιο του Δόγματος Τρούμαν και μέσα από το Σχέδιο Μάρσαλ, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής πραγματοποιούν το εναρκτήριο λάκτισμα της επιρροής τους στην μεταπολεμική Ελλάδα. Η οικονομική αρωγή που θα δεχθεί η χώρα ανέρχεται σε τεράστιο για τα τότε δεδομένα ποσό, το οποίο θα ανανεωθεί για κάποια χρόνια και μετά θα

πάρει δανειακή μορφή (φτάνοντας κατά προσέγγιση το συνολικό ποσό των 2.226 εκατομμυρίων). Φυσικά δεν πρέπει να αμελούμε πως η αμερικανική οικονομική αρωγή θα αποτελέσει θεμέλιο διείσδυσης της αμερικανικής οικονομίας στην ελληνική αγορά και θα διευκολύνει την εγκαθίδρυση ενός καπιταλιστικού τρόπου ζωής, ο οποίος είναι δυσανάλογος ως προς το πραγματικό βιοτικό επίπεδο της χώρας. Επομένως είναι σημαντικό να αναρωτηθεί κανείς κατά πόσο η συνεισφορά αυτή χρησιμοποιήθηκε επιμελώς και εκτενώς από τις εκάστοτε κυβερνήσεις και τους αμερικανικούς κύκλους, ώστε να προσβλέπει στην υγιή οικονομική ανάπτυξη.

Έτσι, όσο περισσότερο η αμερικανική βοήθεια ξεπερνάει την βρετανική, τόσο και το ενδιαφέρον των πολιτικών κύκλων μεταστρέφεται προς τις ΗΠΑ. Φυσικά, και ο ιμπεριαλισμός των τελευταίων υπήρξε και συγκριτικά πολύ μεγαλύτερος. Όπως διακρίνει και ο Cardoso, ο σύγχρονος ιμπεριαλισμός που μπορεί να ασκήσει μία κυρίαρχη χώρα στο διεθνές επίπεδο, πραγματοποιείται με την βοήθεια της οικονομικής εξάρτησης. Σε αντίθεση με την λενινιστική θεωρία του ιμπεριαλιστικού καπιταλισμού, η οποία αποδίδει στο κράτος καθαρά μία εθνική επιχειρηματική δραστηριότητα (Hobson, Σελ. 51-52) προστίθεται εδώ η θεμελιώδης έννοια της εξάρτησης. Όταν λοιπόν προκύπτει η λεγόμενη «Ιστορική Στιγμή», δηλαδή μία στιγμή σε κάποια χώρα, στην οποία οι κυρίαρχες δυνάμεις (εσωτερικές και εξωγενείς), συμφέροντα και ιδεολογίες προσπαθούν να επιβληθούν εκ νέου εξαιτίας ενός σημαντικού γεγονότος το οποίο προκαλεί αναταραχή και αλλαγή των υφιστάμενων σχέσεων, τότε τα ιμπεριαλιστικά κράτη πρέπει να διεισδύσουν και να εγκαθιδρύσουν μελλοντικές μορφές εξάρτησης, ώστε να εξασφαλίσουν την μελλοντική επιρροή τους και την κερδοφορία του κεφαλαίου τους. Πράγματι, περίτεχνα και οι ΗΠΑ με την παραχώρηση της οικονομική αρωγής, η οποία θα ξεπεράσει κάθε προηγούμενο μέχρι τότε, θα εγκαινιάσει μία νέα περίοδο στην Ελλάδα. Εύλογα, οι ΗΠΑ δεν λησμόνησαν την καθοδήγηση (ή απλώς τον έλεγχο), εν μέρει, της αρωγής αυτής και της ελληνικής κυβερνητικής πολιτικής. (Meynaud Α' Τόμος σελ. 467) Βέβαια, εδώ κρίνοντας από την γενικότερη αμερικανική στρατηγική συνειδητοποιούμε την αδυναμία κατανόησης του ελληνικού χώρου (οικονομικού, κοινωνικού, πολιτικού κλπ). Παράγοντες χαραγμένοι βαθιά στην νοοτροπία της χώρας, όπως το μοντέλο της ελληνικής οικογένειας, η διάθεση της «ηρωικής» συμπεριφοράς και την σπουδαιότητα της αγοραπωλησίας για την παραδοσιακή ελληνική ζωή, είναι συμπεριφορές, οι οποίες ακόμη κυριαρχούσαν στην αντίληψη των Ελλήνων. Ίσως η Αθήνα να άρχιζε σταδιακά να εισάγεται σε ένα πιο καπιταλιστικό και γνώριμο προς τους αμερικανούς τρόπο ζωής, όμως η επαρχία (όπου και κατοικεί ακόμα η πλειονότητα των Ελλήνων) λειτουργούσε

διαφορετικά. Κατανοούμε ευθύς αμέσως λοιπόν γιατί αυτή η μετάβαση δεν μπορούσε να διεξαχθεί ομαλά, από την στιγμή που οι ΗΠΑ είχαν την τάση να θεωρούν πως με την οικονομική αρωγή, την βούληση και την τεχνογνωσία τους θα φέρουν την χώρα στα επιθυμητά οικονομικά και κοινωνικά επίπεδα. Οι τοπικές παραδόσεις, ιστορία και διαφορές κρίθηκαν άνευ σημασίας (McNeil, σελ. 140) και έτσι προέκυψε αυτή η υβριδική μορφή ανάπτυξης. Αποτέλεσμα λοιπόν ήταν οι παραδοσιακές μορφές σχέσεων να κλονισθούν ανάμεσα στην πρωτεύουσα και στις κοινωνικές τάξεις των βουνών, της πόλης και των κάμπων και μία μεγάλη μερίδα του πληθυσμού εισήχθη σε έναν καπιταλιστικό τρόπο ζωής με ανάγκες που ξεπερνούσαν κατά πολύ το πραγματικό βιοτικό επίπεδο της χώρας. Για να κατανοήσουμε καλύτερα το οικονομικό πλαίσιο στο οποίο κινούταν οι κυβερνήσεις, κάθε χρόνο η χώρα πλήρωνε πάνω από 150 εκατομμύρια δολάρια για εισαγωγές πολυτελών αγαθών και από την συνολική εθνική αποταμίευση το 30% διοχετευόταν σε πολυτελείς/ ημιπολυτελείς οικοδομές. (Παπασπηλιόπουλος, σελ. 19)

1.3 Οικονομικές Εξελίξεις και Μεταστροφές

Η μετεμφυλιακή περίοδος εγκαινιάστηκε από μία αύξηση στην εγχώρια ζήτηση, η οποία ξεπερνούσε σαφώς τους διαθέσιμους εθνικούς πόρους και ακριβώς αυτό υπήρξε το έναυσμα της συρροής επενδύσεων προς την Ελλάδα. Ξεκινώντας στον τομέα της εγχώριας ιδιωτικής κατανάλωσης παρατηρούμε μία άνοδο της ζήτησης μέσα στην δεκαετία του 1950 αλλά και του 1960. Πέρα από όσα αναφέρθηκαν αυτό εξηγείται ταυτοχρόνως και από την έλλειψη της εγχώριας αγροτικής παραγωγής να καλύψει ολοκληρωτικά τις ανάγκες της χώρας. Παρά ταύτα, η γεωργία συνέχιζε να παίζει έναν εξέχοντα ρόλο στην ελληνική οικονομία που αντιστοιχούσε σχεδόν στο 1/3 του ΑΕΠ και των 4/5 των συνολικών εξαγωγών. Οι αποδόσεις των εκταρίων, βέβαια, βρίσκονταν ακόμη σε χαμηλά επίπεδα και δεν ήταν σε καμία περίπτωση εγγυημένες, καθώς το κλίμα της χώρας δεν ήταν σταθερό (αναφέρουμε για παράδειγμα τους απρόβλεπτους ρυθμούς βροχόπτωσης). Υπήρχε, επομένως, μεγάλη ανάγκη εγχειοβελτιωτικών έργων.

Αυτή η γενικότερη άνοδος του βιοτικού επιπέδου των ελληνικών νοικοκυριών επιβεβαιώνεται και από την αυξανόμενη ζήτηση σε μη-διατροφικά προϊόντα (όπως ιδιωτικά αυτοκίνητα), σε υπηρεσίες ή σε έξοδα εστίασης. Από το 1955 μέχρι το 1960 τα κρατικά τρέχοντα έξοδα σε αγαθά και υπηρεσίες αυξάνονταν με μέσο ρυθμό 4,4% φθάνοντας το 12,6% της συνολικής κατανάλωσης το 1960. Επίσης για την ζήτηση στον τομέα της

εγκατάστασης δεν πρέπει να λησμονούμε το μεγάλο ποσοστό αστικοποίησης που είχε ήδη ξεκινήσει να λαμβάνει χώρα μεταπολεμικά και δεν θα σταματήσει να μεγεθύνεται. Πιο συγκεκριμένα ήδη μέσα στο 1950 η μετανάστευση των κατοίκων προς τις πόλεις αυξανόταν με ρυθμούς άνω του 33% του πληθυσμού (σελ. 8 ΟΟΣΑ - 1960)

Μεγάλη σημασία έχει επίσης η ραγδαία ανάπτυξη που γνώρισε ο τομέας της μεταποίησης στην χώρα. Στον τελευταίο έγιναν και οι μεγαλύτερες ξένες ιδιωτικές επενδύσεις, αφού οι εγκρίσεις εισαγωγής κεφαλαίων έφτασαν περίπου τα 300 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ, όταν ο αμέσως επόμενος ευνοημένος από επενδύσεις τομέας (μεταλλευτικές επιχειρήσεις) συγκέντρωσε 40. (Meynaud Α' Τόμος σελ. 493) Μολονότι ο τομέας γνώρισε τέτοια ανάπτυξη, η οποία έφτασε μέσα σε μία δεκαετία (1952-62) 9,6% ετησίως (Γιάνναρης, σελ. 429) χαρακτηρίζεται από αδύναμη ενσωμάτωση (οριζόντια αλλά και κάθετη) και από μία συγκέντρωση της δραστηριότητας στην ευρύτερη περιοχή των Αθηνών. Λαμβάνοντας υπ' όψιν την θεωρία της δράσης των πολυεθνικών επιχειρήσεων στις χώρες υποδοχής, οι τελευταίες μπορούν να εσωτερικοποιήσουν την επένδυση τους στην ξένη αγορά καθεώς ή οριζοντίως, ώστε να ενσωματωθούν/ολοκληρωθούν επιτυχώς. (Vertical/Horizontal Integration). *«Κάθετη ολοκλήρωση είναι η συγχώνευση εταιριών οι οποίες έχουν σχέση προμηθευτή-πελάτη ή προμηθευτή-διανομέα και βρίσκονται σε διαφορετικό επίπεδο σε μια κοινή εφοδιαστική αλυσίδα (supply chain)»*. Από την άλλη *«οριζόντια ολοκλήρωση είναι η συγχώνευση εταιριών οι οποίες ήταν ανταγωνιστές στην ίδια ή σε παρόμοια αγορά / βιομηχανία»*. Φυσικά, η μέθοδος εξαρτάται από το διαθέσιμο κεφάλαιο και την τεχνογνωσία της εκάστοτε επιχείρησης, η οποία, εάν μπορεί, επεκτείνει για παράδειγμα την δραστηριότητα της σε άλλα κανάλια διανομής, είτε προσπαθεί να διεισδύσει και σε λοιπές δραστηριότητες του τομέα της. (Moon, σελ. 39)

Πίσω στον τομέα της μεταποίησης συνολικά, διαπιστώνουμε ότι ακόμη το 85,6% παραμένει συγκεντρωμένο σε ατομικές επιχειρήσεις (sole proprietorship), απασχολεί περίπου το 70% του συνολικού εργατικού δυναμικού (βέβαια το εργατικό δυναμικό ανά επιχείρηση αντιστοιχεί σε 4 άτομα) και συμβάλλει κατά 40% στο καθαρό εθνικό εισόδημα.

Στον γενικότερο τομέα των επενδύσεων, η μελέτη του ΟΟΣΑ το 1960 δείχνει ότι υπήρξε μεγάλη άνοδος των πάγιων επενδύσεων. Με το τελευταίο συνήθως αναφερόμαστε στις επενδύσεις σε φυσικά περιουσιακά στοιχεία (όπως γη, μηχανές κλπ), οι οποίες από το 1955 μέχρι το 1960 γνώρισαν 11% ετήσια ανάπτυξη ετησίως και αποτελούν το 17% του ΑΕΠ το 1960.

Τέλος επωφελημένα αναδείχθηκαν και τα ναυπηγεία με 34 εκατομμύρια αλλά και ο τουρισμός, ο οποίος όμως δεν συνάντησε ακόμη μεγάλη ανάπτυξη, καθώς οι υποδομές βρίσκονταν ακόμη σε πρώιμο στάδιο. Το δυσάρεστο γεγονός όμως σε όλες τις προαναφερθείσες επενδύσεις (σε συνδυασμό φυσικά και με τις συχνά υπέρογκες κρατικές επενδύσεις για έργα υποδομών, στις οποίες συχνά δεν υπήρχε ομοιογένεια και συνοχή όντας βασισμένες σε πελατειακές σχέσεις) είναι ότι δεν έφερε πραγματικά την επιθυμητή ανάπτυξη στους περισσότερους τομείς. Για παράδειγμα, η γεωργία παρά τα εγγειοβελτιωτικά έργα που έλαβαν χώρα μέσα στην δεκαετία του 1950 και την απόκτηση νέων τεχνολογιών και τεχνογνωσίας, παρατηρήθηκε ότι αναπτύχθηκε σε χαμηλά ποσοστά, ενώ μειώθηκε η συνεισφορά της στην συνολική εθνική παραγωγή.

Τα επίπεδα του ΑΕΠ συνέχισαν να αυξάνονται σταθερά και μετά το 1965 παρά τις πολιτικές κρίσεις που έλαβαν χώρα την επόμενη δεκαετία. Αναλυτικά, το 1966 συνεχίζει να αυξάνεται με ρυθμό 8% και η βιομηχανία συνέχιζε σταθερά να παίζει ολοένα και μεγαλύτερο ρόλο στην εθνική παραγωγή, ενώ η γεωργία εξασθενούσε. Η βιομηχανική ανάπτυξη όπως αναφέραμε, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη του τομέα της μεταποίησης και στις επενδύσεις που έγιναν την προηγούμενη δεκαετία και άρχισαν να εμφανίζουν τα πρώτα τους οφέλη για το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν. (Meynaud Β' Τόμος σελ. 134) Σημαντικό γεγονός της κυβέρνησης της ΕΚ είναι και η αύξηση των δημόσιων επενδύσεων, η οποία μπόρεσε να πραγματοποιηθεί λόγω των φορολογικών αυξήσεων που ρυθμίστηκαν παράλληλα. Πράγματι η αυξημένη φορολογία επέφερε κέρδη σχεδόν 5 δισεκατομμύρια δραχμές (δηλαδή σχεδόν 20% επιπλέον) και αναλόγως οι δημόσιες επενδύσεις αυξήθηκαν κατά 25%.

1.4 Νομοθετικό Καθεστώς και Προνόμια των Ξένων Επενδυτών

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί πρωτίστως η νομοθετική πρωτοβουλία που πάρθηκε στο πλαίσιο της προσέλκυσης ξένου κεφαλαίου. Η αρχή έγινε στο Σύνταγμα του 1952 με το άρθρο 112, το οποίο όριζε ότι *«νόμος εφ' άπαξ εκδιδόμενος θέλει ρυθμίσει την προστασία των εκ της αλλοδαπής εισαγόμενων προς τοποθέτησιν στη χώρα κεφαλαίων»*. Πράγματι, τι παραπάνω θα χρειαζόταν ένας δυνητικός επενδυτής, όταν το κράτος παρείχε συνταγματική προστασία του ξένου κεφαλαίου;

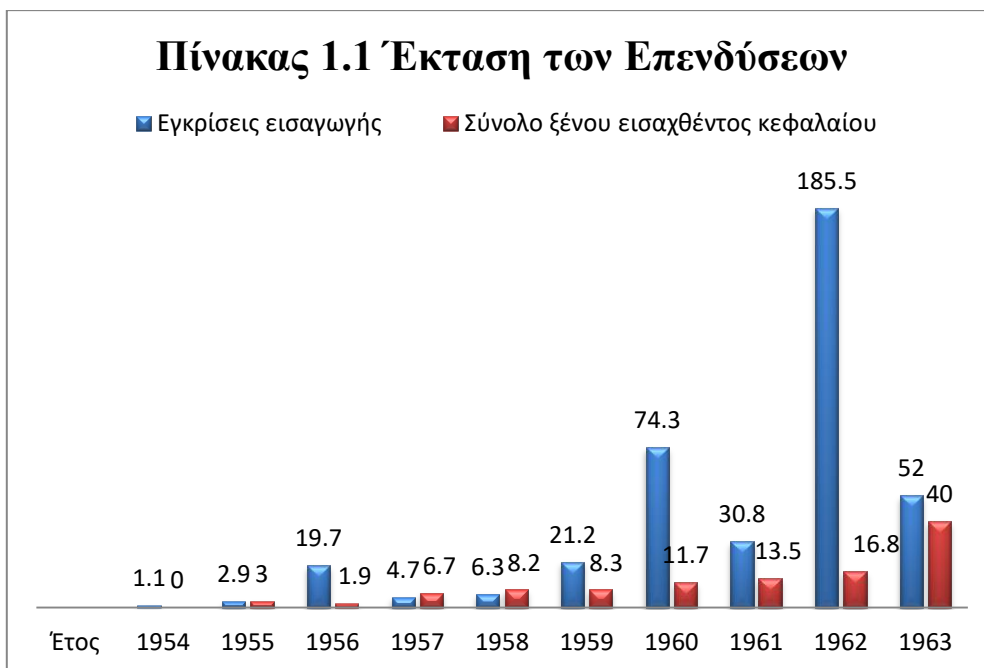
Το Α.112 κατ' αρχήν δεν μπορεί να τροποποιηθεί («εφ' άπαξ εκδιδόμενος»), οπότε ο επίδοξος επενδυτής γνωρίζει ότι δεν μπορεί κανένας νομοθέτης αυθαίρετως να μεταβάλλει ή να τροποποιήσει ή να καταργήσει το συγκεκριμένο άρθρο. Ο νόμος αναγνωρίζει επίσης την

ιδιότητα του ξένου κεφαλαίου σε κάθε μορφή κεφαλαίου που εισρέει στην χώρα, όπως συνάλλαγμα, μηχανήματα και υλικά ή διπλώματα ευρεσιτεχνίας. Για να εφαρμοστεί το ειδικό αυτό καθεστώς, βέβαια, το ξένο κεφάλαιο έπρεπε να συμμετέχει με κάποιον τρόπο στην οικονομική ανάπτυξη και πρόοδο της χώρας (δηλαδή να πρόκειται για παραγωγικές επενδύσεις¹). Ταυτοχρόνως, ο συγκεκριμένος νόμος επεκτεινόταν και στον τομέα της ναυτιλίας, στον οποίο δρούσαν πολλοί Έλληνες ομογενείς, οι οποίοι λόγω της μεταπολεμικής αστάθειας και την σχετική έλλειψη φορολογικών προνομίων (κάνοντας δυσκολότερη την επίτευξη υπέρογκων κερδών), είχαν επιλέξει να επενδύσουν το κεφάλαιο τους σε μεγάλα λιμάνια του εξωτερικού. ² Τέλος όπως θα φανεί και στην συνέχεια, η προσπάθεια αυτή παροχής προνομίων συνεχίστηκε και ενισχύθηκε περαιτέρω από την χουντική κυβέρνηση μέσα στο Σύνταγμα του 1968.

Η διαδικασία αρχικά πέραγε από τον έλεγχο του Υπ. Συντονισμού, στο οποίο οι ενδιαφερόμενοι ξένοι κεφαλαιούχοι υπέβαλαν μία αίτηση. Εάν το Υπουργείο μετά από μελέτη ερευνητικής επιτροπής κατέληγε στην έκδοση απόφασης για έγκριση της εκάστοτε επένδυσης, τότε αυτή καθίστατο αυτομάτως αμετάκλητη όσον αφορά τους όρους που τέθηκαν στην επιχείρηση. Τέλος, ένα από τα πιο επίμαχα θέματα που εξακολουθούν να ταλανίζουν ακόμα το ελληνικό κράτος είναι η θέσπιση ενός φερέγγυου φορολογικού κανονισμού για τις εγκεκριμένες ξένες επενδύσεις.

¹ΝΔ 2687/53 α.2 : «Παραγωγικά επενδύσεις νοούνται αι αποβλέπουσαι εις την ανάπτυξιν της εθνικής παραγωγής, ή άλλως συμβάλλουσαι εις την οικονομικην προοδον της χώρας, περιλαμβανόμενης εις ταύτην και της αναπτύξεως της Λαϊκής στέγης, ως τοιαύτης νοούμενης και της των μισθοσυντηρητών.»

² Τα προνόμια που αποκόμισαν μετά την εφαρμογή του νόμου ήταν κυρίως εξαιρετικά χαμηλή φορολογία και φθηνή ενέργεια και προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις στα μάτια του ελληνικού λαού.

ΠΗΓΗ : Meynaud Α' Τόμος σελ. 493

Βλέπουμε λοιπόν και από το παραπάνω διάγραμμα, πως η προθυμία των ελληνικών κυβερνήσεων και πιο συγκεκριμένα του Υπουργείου Συντονισμού για την προσέλκυση ξένου κεφαλαίου ήταν μεγάλη καθ' όλη την περίοδο. Την περίοδο του 1964-1967 για να καλυφθεί το δημόσιο έλλειμμα (στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών) που διαρκώς αυξανόταν, η νεοσύστατη κυβέρνηση προέβη για άλλη μία φορά στην γνωστή για την χώρα τακτική του εξωτερικού δανεισμού. Εκείνη την περίοδο περίπου 140 εκατομμύρια προσέλκυσαν χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και τράπεζες, ενώ ακόμη 80 εκατομμύρια αφορούσαν σε κρατικά δάνεια. (Meynaud Α' Τόμος σελ. 136)

1.5 Οι Σημαντικότερες Ξένες Επενδύσεις της Περιόδου

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να διερευνηθούν μερικές από πιο αξιοσημείωτες επενδύσεις, οι οποίες χαρακτήρισαν την περίοδο που αναλύουμε και φανερώνουν αφενός την κυβερνητική διάθεση προσέλκυσης ΑΞΕ και την δράση των ξένων επενδυτών στην χώρα.

Η πρώτη αξιοσημείωτη μεταπολεμική επένδυση έλαβε χώρα το 1954 από μία γερμανική επιχείρηση. Η τελευταία υπέγραψε συμβόλαιο, ώστε να εκμεταλλεύεται τα μεταλλεία νικελίου κοντά στη Λαμία, ενώ παράλληλα μία γαλλική επιχείρηση συμφώνησε με την Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ) την κατασκευή ενός ακόμα υδροηλεκτρικού φράγματος. (McNeil, σελ 167) Οι συγκεκριμένες επενδύσεις υπεγράφησαν επί κυβέρνησης

Παπάγου, με Υπουργό Συντονισμού τον Σπύρο Μαρκεζίνη, την πολιτική του οποίου θα αναλύσουμε σε επόμενο κεφάλαιο.

Μετά τον θάνατο του Παπάγου και την δημιουργία της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης (ΕΡΕ) από τον Κ. Καραμανλή η Ελλάδα διανύει μία περίοδο σταθερότητας μέχρι το 1963. Με το νεοσύστατο κόμμα του και την πολιτική που ακολούθησε επί σχεδόν μία δεκαετία στην κυβέρνηση, κατάφερε να δημιουργήσει την απαιτούμενη ασφάλεια που χρειάστηκαν όχι μόνο οι ξένοι επενδυτές, αλλά και οι Έλληνες του εξωτερικού, ώστε να προτιμήσουν την Ελλάδα ως χώρα εισαγωγής του κεφαλαίου τους.

Επί Καραμανλή πολλές ξένες επιχειρήσεις προχώρησαν στην πραγματοποίηση επενδύσεων στην χώρα. Η Ελλάδα προσπαθούσε να καταστήσει ένα όσο το δυνατόν πιο δελεαστικό έδαφος, ώστε να προσελκύσει τους ξένους επενδυτές και να εγγυηθεί την ασφάλεια του κεφαλαίου τους. Το γενικότερο σκεπτικό ήταν ότι η μαζική εισροή ιδιωτικού ξένου κεφαλαίου με την μορφή νέων εργοστασίων παραγωγής προϊόντων θα αντικαθιστούσε τις εισαγωγές και κατ' αυτόν τον τρόπο θα υπήρχε βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών.

1.5.1 Σύμβαση Esso-Pappas

Μία από τις σημαντικότερες επενδύσεις που έλαβαν χώρα εκείνη την περίοδο ήταν η σύμβαση ESSO- Pappas. Ο Τομ Πάππας, ιδρυτής του προαναφερθέντος συγκροτήματος, μεγάλη προσωπικότητα της περιόδου, Έλληνας ομογενής των ΗΠΑ, ξεκίνησε να θεμελιώνει τις επαφές του με την Αθήνα ήδη από τις αρχές του 1950. Έχοντας αποφασίσει ότι τον ενδιέφερε ο επιχειρηματικός τομέας (businessman) και αφότου είχε αναμειχθεί στην εύρεση επιχορηγήσεων (fund-raiser) για την προεκλογική εκστρατεία του ρεπουμπλικανικού κόμματος, ήθελε να επεκτείνει την επιρροή του και να επενδύσει στην ελληνική επικράτεια. Αφού κατάφερε να διασφαλίσει την συνεργασία με την αμερικανική εταιρία του πασίγνωστου Τζον Ροκφέλερ από το Νιου Τζέρσεϋ Standard Oil Company (σημερινή ExxonMobil Company), προσπάθησε μετά από διαπραγματεύσεις με τα κυβερνητικά στελέχη και μετά από μεγαλεπήβολες δημόσιες ομιλίες να δημιουργήσει ένα μεγάλο βιομηχανικό συγκρότημα, το οποίο να περιελάμβανε διυλιστήρια πετρελαίου, σιδηροοδούς, μεταλλευτικές ύλες και εργοστάσια υγρής αμμωνίας. (Καρασαρίνης, – Ο Άνθρωπος που λεγόταν Esso – τονίμα.gr) Το συγκρότημα αυτό ήταν το ESSO-Pappas, του οποίου η (πρώτη) σύμβαση με το ελληνικό κράτος που υπεγράφη προέβλεπε ότι ο όμιλος όφειλε να εισάγει μέσα σε 90 μέρες το 25% του αναμενόμενου εισαχθέντος κεφαλαίου στην Τράπεζα της Ελλάδος. Ταυτοχρόνως,

η Standard Oil Company, η οποία έλεγχε ένα μεγάλο μέρος του συγκροτήματος πέτυχε μέσω πιέσεων και διακανονισμών να πραγματοποιήσει επένδυση 25 εκατομμυρίων δολαρίων με μόνη παραχώρηση στον όμιλο, δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας και τεχνογνωσίας. Αυτό συνεπάγεται ότι η εταιρία μπορούσε να παρακάμπτει τους περιορισμούς επαναπατρισμού του επενδυμένου κεφαλαίου και να το «επανεξαγάγει» σε ελεύθερο συνάλλαγμα. Κατ' αυτόν τον τρόπο το μεγαλύτερο μέρος των κερδών της επένδυσης μπορούσαν να επιστρέφουν άμεσα στην χώρα εξαγωγής και να υπονομεύουν τους οικονομικούς δείκτες της χώρας υποδοχής. Βλέπουμε λοιπόν ότι το κράτος στο επίπεδο των αναπτυξιακών πολιτικών αναλαμβάνει ενεργό ρόλο στην διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης, όχι μόνο για την προσέλκυση κεφαλαίου, αλλά και με την παροχή ευνοϊκών όρων. (Martinussen , σελ. 23-25)

Εν συνεχεία το 1964, υπήρξαν εκ νέου συζητήσεις για την περεταίρω επέκταση της επένδυσης με σκοπό την ενίσχυση της ήδη υπάρχουσας δραστηριότητας της και το σύνολο της έφτασε στα 190 εκατομμύρια δολάρια. Τότε η Ένωση Κέντρου με αρχηγό τον Παπανδρέου – η οποία όπως θα δούμε στο δεύτερο μέρος της εργασίας είχε αντιταθεί σθεναρά σε τέτοιες πρωτοβουλίες – κατόρθωσε να αποσπάσει τα δικαιώματα μονοπώλησης (αποκλειστικής παραγωγής) ορισμένων προϊόντων του ομίλου. Αναλυτικότερα, ο Τομ Πάππας χάνει το δικαίωμα αποκλειστικής παραγωγής 20 εκ των 29 ειδών που είχαν οριστεί στην αρχική συμφωνία. (Meynaud Α' Τόμος σελ. 498-505) Τα πλεονεκτήματα βεβαίως παρά την εμφάνιση των παραπάνω περιορισμών παρέμεναν υπέρμετρα. Ένα θεμελιώδες πρόβλημα που παγιώθηκε με το πέρασ του χρόνου, ήταν η καθολική σχεδόν κυριαρχία των διεθνών τρασυ πετρελαίου στην Ελλάδα και η επιβολή αρκετά αυξημένων για τα ελληνικά δεδομένα τιμών για προμήθεια καυσίμων. Εκείνη την περίοδο οι επικρίσεις ήταν αισθητές στον δημόσιο βίο, η πλειονότητα, ωστόσο του κόσμου αντίκριζε στα μάτια του Τομ Πάππα και των μεγαλεπήβολων επενδύσεων του, το ελληνικό στοιχείο και οι αντιδράσεις δεν υπήρξαν μεγάλες, μέχρι την έλευση της Χούντας των Συνταγματαρχών. Ο έλληνας ομογενής δήλωσε πολλάκις ανοιχτά την στήριξη του στο δικτατορικό καθεστώς, όχι μόνο στις ΗΠΑ, αλλά και στην Ελλάδα διατηρώντας άψογες σχέσεις με τις δικτατορικές κυβερνήσεις. Έτσι επί Χούντας θα επεκτείνει περεταίρω και σημαντικά τις επιχειρηματικές του δραστηριότητες, παίρνοντας άδεια εμφιαλώσεως της εταιρίας Coca-Cola στην Ελλάδα, στην οποία ήταν και αντιπρόσωπος, αλλά και το μονοπώλιο διανομής ντομάτας στην Βόρειο Ελλάδα. Μετά την πάροδο της Στρατιωτικής Δικτατορίας, βέβαια, το όνομα του θα συνδεθεί με τους τελευταίους και η φήμη του θα κλονιστεί ακόμα περισσότερο με τις υποψίες συμμετοχής του στο Σκάνδαλο του «Watergate».(New York Time Obituaries: Tom Pappas) Παρά ταύτα οι

επενδύσεις του ομίλου Esso-Pappas αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής πραγματικότητας και πέρα από τα πολλά και διάφορα υπέρμετρα προνόμια που παραχωρήθηκαν από τις ελληνικές κυβερνήσεις, οι επενδύσεις δημιούργησαν αρκετές νέες θέσεις εργασίας και έφεραν τεχνογνωσία σημαντική για την ανάπτυξη της χώρας, η οποία είχε μπει σε ρυθμούς προετοιμασίας για την ένταξη της στην Κοινή Αγορά.

1.5.2 Όμιλος Σταύρου Νιάρχου

Ξεκινώντας πρέπει να αναφέρουμε μία εξέχουσα προσωπικότητα του ελληνικού εφοπλισμού, τον Σταύρο Νιάρχο, ο οποίος κατόρθωσε να φτάσει τις παγκόσμιες κορυφές επιχειρηματικότητας και αναγνώρισης στη διάρκεια του 20ού αιώνα. (New York Times Obituary: Stavros Niarchos) Συμβάλλοντας πολεμικά στον ανεφοδιασμό της Μεγάλης Βρετανίας τα 2 πλοία του βυθίστηκαν από γερμανικά υποβρύχια και με τις μεταπολεμικές αποζημιώσεις που του χορηγήθηκαν αγόρασε 4 φορτηγά, τα οποία ταξίδευαν υπό την παναμαϊκή σημαία. Σταδιακά με την επιχειρηματική ευφυΐα του κατάφερε να αναδειχθεί στον μεγαλύτερο έλληνα πλοιοκτήτη, ο οποίος αύξανε σταθερά την ναυτική δύναμη του. Σύντομα αφού είχε καταφέρει την δημιουργία ενός προνομιούχου περιβάλλοντος για να επανεγκαταστήσει τον ναυτικό του στόλο στην χώρα, θέλησε να αναμειχθεί σε περεταίρω επιχειρηματικές δραστηριότητες. Η στενή του σχέση με τα Ανάκτορα αλλά και με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή κατέστησε δυνατή την παραπάνω φιλοδοξία. Τα διυλιστήρια στον Ασπρόπυργο, καθώς και τα ναυπηγεία στον Σκαρामαγκά (1958) ήταν δύο από τις μεγαλύτερες επενδύσεις του και αποτέλεσαν συχνά αντικείμενο κριτικής. Θεωρείτο πως το ελληνικό δημόσιο δεν θα είχε πραγματικό κέρδος επιτρέποντας την πραγματοποίηση τέτοιων επενδύσεων λόγω του ευνοϊκού καθεστώτος που προσφερόταν το οποίο συχνά θύμιζε συμβάσεις αποικιακού τύπου παρέχοντας του δυσανάλογα προνόμια.

1.5.3 Σύμβαση Πεσινέ – Νιάρχος

Μέχρι την δεκαετία του 1960, η Ελλάδα δεν είχε αναπτύξει την βιομηχανία αλουμινίου, η οποία μπορούσε να αποδειχθεί ιδιαίτερα κερδοφόρα επένδυση, καθώς η χώρα διαθέτει μεγάλα αποθέματα βωξίτη, τα οποία μπορούσε να εξορύξει και να προβεί στην κατασκευή αλουμινίου. Αυτό για την Ελλάδα ήταν ένας από τους λεγόμενους «τομείς-κλειδιά», ένας τομέας δηλαδή ο οποίος έκανε την χώρα εξάρτησης να ξεχωρίζει και συνεπώς το ξένο κεφάλαιο ήθελε να διασφαλίσει τον έλεγχο του. (Παπασπηλιόπουλος, Σελ.71-3,88-89) Έτσι

το 1960 πραγματοποιείται η σύμβαση βιομηχανίας αλουμινίου. Τότε ήταν και η πρώτη ένδειξη ενδιαφέροντος από τις μεγάλες βιομηχανίες αλουμινίου για τα ελληνικά αποθέματα βωξίτη. Συγκεκριμένα η σύμβαση όριζε ότι θα γίνεται εξόρυξη 850.000 τόνων βωξίτη, θα παράγονται 200.000 τόνοι αλουμίνιας και 62.000 τόνοι αλουμινίου κάθε χρόνο. Τα αναμενόμενα έσοδα από το εγχείρημα ανέρχονταν σε 62 εκατομμύρια δολάρια σε συνάλλαγμα, σε συνδυασμό φυσικά με τα βιομηχανικά οφέλη.

Για την πραγματοποίηση του έργου συστάθηκε μία Ανώνυμη Εταιρία, το μετοχικό κεφάλαιο των 25 εκατομμυρίων της οποίας κατείχαν η γαλλική εταιρία Πεσινέ (Pechiney) κατά 52% (κύριος μέτοχος), ο Σταύρος Νιάρχος κατά 21%, η Raynolds International Inc. Κατά 17% και ο Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης³ κατά 12%.

Η ξένη αυτή επένδυση υπήρξε ένα από τα μεγαλύτερα αναπτυξιακά σχέδια της εποχής εκείνης (Αλουμίνια Ελλάδος: History – Timeline) και όπως και η δραστηριότητα της επιχείρησης του Τομ Πάππας, γνώρισε πολλούς φίλους αλλά και επικριτές. Ένα από τα πιο αξιομνημόνευτα επιχειρήματα των επικριτών κατά της σύμβασης ήταν το προνομιακό καθεστώς που παρείχε το ελληνικό κράτος στην εταιρία για την λειτουργία των εργοστασίων της. Αναλυτικότερα, το κράτος (μέσα από την ΔΕΗ) είχε συνάψει ειδική συμφωνία με την επιχείρηση, στην οποία προβλεπόταν ότι η τελευταία θα αγοράζει το αναγκαίο για την δραστηριότητα της ρεύμα 0,10 λεπτά της δραχμής ανά κιλοβατώρα. Το τελευταίο με βάση τα κανονικά επίπεδα πώλησης της εταιρίας αντιστοιχούσε σε έκπτωση περίπου 88% . Αυτό σαφώς όχι μόνο κερδοφόρο δεν υπήρξε για την ΔΕΗ, αλλά οδηγούσε και σε μεγάλες ζημιές. Παράλληλα για την παραγωγή αλουμινίου και την εξόρυξη βωξίτη είναι αναγκαία η κατασπατάληση μεγάλης ποσότητας ηλεκτρισμού, την οποία η εθνική παραγωγή ηλεκτρισμού του 1960 αδυνατούσε να καλύψει (χρηιαζόταν κατά μέσο όρο το ένα τρίτο των παραγωγικών δυνατοτήτων της εταιρίας). Για αυτόν τον λόγο κρίθηκε αναγκαία η επέκταση της ΔΕΗ με την κατασκευή νέων υδροηλεκτρικών φραγμάτων από την κυβέρνηση της ΕΡΕ.

³ Συστάθηκε τον Φεβρουάριο του 1960 με βασικό σκοπό την ανάληψη προώθησης βιομηχανικών σχεδίων και ορθής οικονομικής εφαρμογής τους. Βασικός μέτοχος υπήρξε το Ελληνικό κράτος με 45%, ενώ ανάμεσα στα υπόλοιπα μέλη συγκαταλέγονται και η Εμπορική Τράπεζα καθώς και η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Οι συγκεκριμένες τράπεζες αποτέλεσαν αναπόσπαστο κομμάτι της ενίσχυσης της βιομηχανικής ανάπτυξης αναλαμβάνοντας όχι μόνο την παροχή δανειακού κεφαλαίου, αλλά συμμετέχοντας ενεργά σε έργα όπως το συγκεκριμένο.

1.5.4 Litton Industries

Η Λίττον είναι μία από τις μεγαλύτερες αμερικανικές επιχειρήσεις, της οποίας η δράση επεκτάθηκε σχεδόν σε όλο το δυτικό κόσμο. Σημαντική διαφοροποίηση στην σύμβαση, η οποία εισήχθη αρχικά επί κυβέρνησης Στεφανόπουλου, είναι ότι η πολυεθνική θα αναλάμβανε την οικονομική ανάπτυξη δύο περιφερειών της Ελλάδας (Κρήτης και Δ. Πελοποννήσου). Πιο συγκεκριμένα, η εταιρία (μέσω της ευρωπαϊκής θυγατρικής της «Λίττον Μπενελουξ») θα αναλάμβανε τον ρόλο του οικονομικού και συμβούλου δημόσιας διοίκησης, τεχνικού συμβούλου δημόσιων και βιομηχανικών συμβάσεων με το ξένο κεφάλαιο σε ότι αφορούσε την υλοποίηση έργων και άμεσων ξένων επενδύσεων. (Meynaud J. B' Τόμος σελ. 146) Εδώ μπορεί εύκολα κανείς να καταλάβει τις δυνητικές συνέπειες που υποσκάπτει μία τέτοια συμφωνία για την οικονομική (και γενικά) κυριαρχία της χώρας επί του τόπου της. Αντιλαμβανόμενοι επίσης ότι το κράτος δεν θα ασκούσε παρά μόνο μία έμμεση μορφή ελέγχου, είναι προφανές πως η επιχείρηση θα μπορούσε να χαράζει εξ ολοκλήρου την οικονομική πολιτική και ανάπτυξη των περιφερειών. Έτσι, θα ήταν εφικτό να προωθεί τα δικά της συμφέροντα δίχως δισταγμό και να προωθεί αναπτυξιακά προγράμματα στοχεύοντας στην δική της μεγιστοποίηση του κέρδους και όχι στην υγιή ανάπτυξη των περιφερειών.

Τελικά, το σχέδιο δεν ψηφίστηκε από την Βουλή των Ελλήνων επί Στεφανόπουλου και «πάγωσε», για να πραγματοποιηθεί μερικά μόνο χρόνια αργότερα επί Δικτατορίας. Η σύμβαση που πραγματοποιήθηκε, όριζε ότι η Λίττον θα λάμβανε το 11% των εξόδων που θα πραγματοποιούσε στις περιφέρειες και 2% από κάθε επενδυτική συμφωνία που έκλεινε. Ο ρόλος αυτός του διαμεσολαβητή μεταξύ ξένων επενδυτών και ελληνικού κράτους της επέτρεπε να θέτει αυτή τους όρους συμμετοχής σε κάθε σύμβαση. Και βάση της θεωρίας του «management» γνωρίζουμε ότι κάθε εταιρία επιδιώκει την μεγιστοποίηση των αποδοχών της. Επομένως στην περίπτωση μας η Λίττον «χρειάζόταν» την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη προσέλκυση ξένου κεφαλαίου, οπότε εύλογα και οι όροι που έθετε ήταν εμφανώς εστιασμένοι προς το συμφέρον του επενδυτή. Βέβαια, μετά το πέρας 2 χρόνων λειτουργίας της, η ελληνική δικτατορική κυβέρνηση διέκοψε την περεταίρω συνεργασία.

1.5.5 Εγνατία Οδός

Μια ακόμη πρωτοβουλία της αυταρχικής κυβέρνησης ήταν η σύναψη συμφωνίας με την ξένη διεθνική εταιρία «Mc Donald's» για την κατασκευή της Εγνατίας Οδού, η οποία θα κάλυπτε την απόσταση από Ηγουμενίτσα μέχρι τα τουρκικά σύνορα. Επρόκειτο σαφώς για ένα

μεγαλεπήβολο δημόσιο έργο, το οποίο θα χρειαζόταν καταρτισμένο προσωπικό και αρκετό σχεδιασμό προτού υλοποιηθεί. Είναι γεγονός όμως ότι οι τότε δυνατότητες των ελληνικών μηχανικών και τεχνολόγων επαρκούσαν για την κατασκευή και τον σχεδιασμό του έργου και αυτό φαίνεται ιδιαίτερα από το γεγονός ότι η πολυεθνική εταιρία ανέθεσε σε ελληνικές εταιρίες την κατασκευή του. (Ροδάκης, σελ. 327-8)

Η συμφωνία με την «Mc Donald's» κατακρίθηκε ευρέως από τον ελληνικό λαό και ιδιαιτέρως από τις ελληνικές εργολαβικές εταιρίες, οι οποίες επέκριναν το γεγονός ότι δεν υπήρξε καμία δημοπρασία πριν την ανάθεση του έργου. Όπως το έθεσε ο Υπουργός Συντονισμού Νασούφης, το έργο δόθηκε σε ξένα χέρια διότι θα εξασφαλιζόταν χρηματοδότηση της τάξεως των 105 εκ. δολαρίων από την διεθνική εταιρία παίρνοντας παράλληλα ομόλογα από το ελληνικό δημόσιο και εξασφαλίζοντας ένα δάνειο των 7,5 εκ. δολαρίων.

Εν τέλει η σύμβαση χρέωσε την χώρα ένα μεγάλο δάνειο με σκληρούς όρους της τάξεως των 130 εκ. δολαρίων (το οποίο αποπληρώθηκε μέσα στην επόμενη δετία), δημιούργησε ένα μεγάλο έργο, το οποίο δεν επέφερε πρακτικά αποτελέσματα στην εκβιομηχάνιση της χώρας, αφού εν τέλει το έργο δεν ολοκληρώθηκε. (Ροδάκης, σελ. 331)

1.6 Διευκρινίσεις

Αναλογιζόμενος κανείς όλους τους παραπάνω παράγοντες και συνειδητοποιώντας το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο στο οποίο κινείτο η χώρα την περίοδο 1950-1974, αντιλαμβάνεται ότι η Ελλάδα γίνεται αδιαμφισβητήτως φορέας οικονομικής αλλαγής και ανάπτυξης. Με τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας και του βιομηχανικού τομέα, την πρόοδο του τουρισμού, τα εγγειοβελτιωτικά έργα και τις δημόσιες επενδύσεις στην οδοποιία και γενικότερα στις υποδομές και τέλος φυσικά με την συμβολή των εισροών του ξένου κεφαλαίου, η Ελλάδα εισάγεται σε ένα νέο είδος περιφερειακής οικονομίας. Η οικονομική αυτή μεγέθυνση βέβαια δεν στηρίζεται (όπως αποκάλυψε και η ίδια η πραγματικότητα) σε ισχυρά θεμέλια, τα οποία θα της προσέφεραν μία ανταγωνιστική θέση στις διεθνείς αγορές. Οι βραχυπρόθεσμες και «ψηφοθηρικές» πολιτικές των κυβερνήσεων, η αυξανόμενη εξάρτηση από παραγωγικές άμεσες ξένες επενδύσεις για την κάλυψη των ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών ξένων συναλλαγών, αλλά και η σταδιακή αποδυνάμωση των εξαγωγικών δυνατοτήτων της χώρας, κατέστησαν σαφή την μελλοντική αδυναμία της να εισαχθεί ομαλά στην ΕΟΚ και να ωφεληθεί της άρσης των δασμολογικών και τελωνιακών

εμποδίων. Αντίθετα πολυεθνικές επιχειρήσεις εκτός Ευρώπης, είδαν την Ελλάδα ως μία εύκολη μελλοντική πρόσβαση στις ευρωπαϊκές αγορές και φρόντισαν ήδη τα προηγούμενα χρόνια να εισχωρήσουν και να μονοπωλήσουν τους τομείς-κλειδιά της. (Ροδάκης σελ.332)

Θα ήταν αφελές ωστόσο κανείς να θεωρήσει την διείσδυση των πολυεθνικών επιχειρήσεων σε περιφερειακές και ημι-περιφερειακές χώρες ως ολοκληρωτικά επαχθές και επιζήμιο σημείο για την οικονομία ενός κράτους. Πέρα από τα προβλήματα των υπέρογκων προνομίων⁴ που παρέχονται από τα κράτη με σκοπό την προσέλκυση του ξένου κεφαλαίου, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις συμμετέχουν στην βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας, προσφέρουν νέες θέσεις εργασίας και παρέχουν καινοτόμες μορφές τεχνολογίας για περεταίρω ανάπτυξη και εξαγωγές από το κράτος εισαγωγής. (Martinnusen J., σελ. 213) Συνεπώς είναι πάντοτε στο χέρι της εκάστοτε χώρας να ρυθμίσει και να διασφαλίσει την εγχώρια ανάπτυξη σε ισορροπία με την –προφανώς ευκολότερη- παρεχόμενη από το ξένο κεφάλαιο ανάπτυξη.

Β' Μέρος – Πολιτική Ανάλυση των Πρωταγωνιστών της περιόδου 1950-1974

2.1 Ανάλυση Ελληνικού Συναγερμού και Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης

Ο Ελληνικό Συναγερμός ιδρύθηκε από τον στρατάρχη Παπάγο και υπήρξε το πρώτο κόμμα μετά το εμφύλιο το οποίο κυβερνητικά ενίσχυσε την εισροή ξένων επενδύσεων και την πολιτική δημιουργίας ενός φιλικού προς τον επενδυτή περιβάλλοντος. (Αναστασιάδης, σελ. 54). Από το 1947 έως και το 1953 η επίσημη τιμή του συναλλάγματος στην χώρα αντιπροσώπευσε μόνο το 51 έως το πολύ 74% της πραγματικής (βάσει της αγοραστικής δύναμης) ισοδυναμίας δραχμής- δολαρίου. Αυτό βέβαια δείχνει και την ήδη από τότε αυξημένη εισαγωγή προϊόντων και την μειωμένη ανταγωνιστική ικανότητα των ελληνικών προϊόντων στην διεθνή αγορά. (Καραγεώργος, σελ. 280-281)

Έτσι, ο Παπάγος θεωρούσε ότι με την υλοποίηση παραγωγικών έργων θα κατόρθωνε να αναζωπυρώσει τις ελληνικές εξαγωγές και τελικά την οικονομική θέση της χώρας στη διεθνή σκηνή. Χαρακτηριστική είναι η ραδιοφωνική ομιλία του στις 7 Ιουνίου 1954, στην οποία

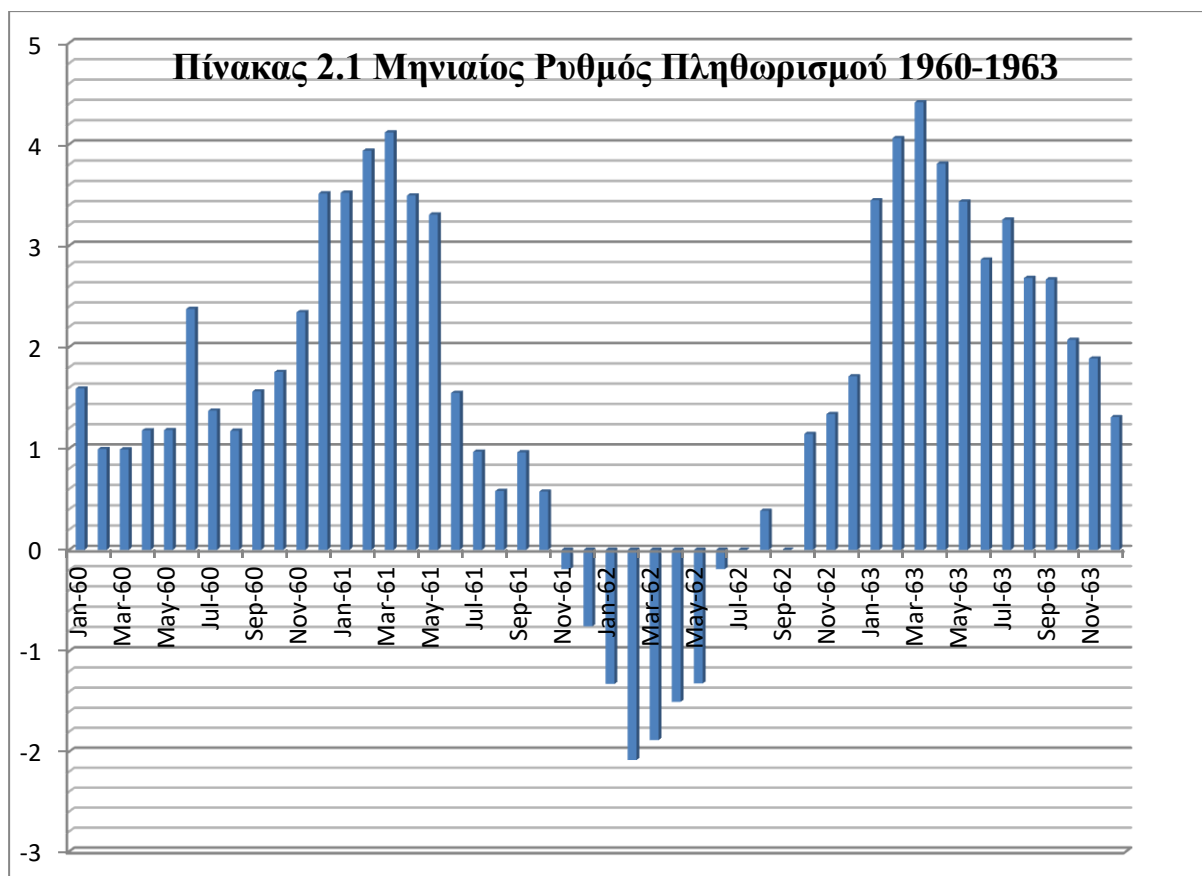
⁴ Όπως με τον αναφερθέντα ΝΔ. 2687/53, ο οποίος έδινε μεγάλη ελευθερία κινήσεων στις πολυεθνικές εταιρίες που εισχωρούσαν στην χώρα και μείωνε την δυναμική και τις επιλογές των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων σε πολλούς τομείς.

εξέφρασε δημόσια τις προσδοκίες του από την υπογραφή ενός εξωτερικού δανείου με σκοπό την δημιουργία παραγωγικών έργων. (Καραγεώργος, σελ. 284) Στην τελευταία ανέφερε ότι *«Δεν εκερδίσαμεν τους πολέμους για να χάσωμεν την ειρήνη! Παρ' όλας τας θεομηνίας και τας καταστροφάς θα την εκερδίσωμεν και αυτήν με τρόπο περίλαμπρον.»* Σε αυτά τα έργα που πραγματοποίησε ο στρατάρχης συμμετείχε σε μεγάλο βαθμό και ο Καραμανλής ως Υπουργός Έργων. (Το Βήμα, 24 Ιουνίου 1954)

Οι κυβερνήσεις υπό την ηγεσία του Κ. Καραμανλή, ο οποίος διαδέχθηκε τον στρατάρχη μετά τον θάνατο του, ανεξάρτητα από την άποψη κάθε ερευνητή διαδραματίζουν ένα σημαντικό κομμάτι της ελληνικής μετεμφυλιακής πραγματικότητας, το οποίο σχημάτισε και καθόρισε την μετέπειτα πορεία της χώρας. Όπως είδαμε και πρωτύτερα οι σχέσεις της ΕΡΕ με τους κεφαλαιούχους του εξωτερικού υπήρξαν θερμές και μεγάλες στον αριθμό. Η πολιτική του Καραμανλή ταύτιζε την ανάπτυξη της χώρας με την εισροή ξένου κεφαλαίου και για αυτό κατά την διάρκεια του κόμματος στην κυβέρνηση συνάφθηκαν αρκετές ΑΞΕ και δημιουργήθηκαν διάφοροι νόμοι, οι οποίοι προστάτευαν τα συμφέροντα των επενδυτών. Φυσικά, μία τέτοια διακυβέρνηση πολλές φορές βρέθηκε στην κριτική όχι μόνο της αντιπολίτευσης (κυρίως από την Ένωση Κέντρου υπό τον Γ. Παπανδρέου) αλλά και από τον ίδιο τον λαό. (Αναστασιάδης, σελ.75)

Ο Καραμανλής σαν προσωπικότητα είχε τον ρόλο του απόλυτου ηγέτη εσωκομματικά και μπορούμε με ασφάλεια να εικάσουμε ότι κάθε σημαντική απόφαση πέρναγε υπό την εποπτεία και την έγκριση του. Πολλές φορές μάλιστα τα λοιπά κυβερνητικά στελέχη δεν είχαν την ευκαιρία έκφρασης ή αντίδρασης μέσα στις κυβερνητικές συνεδριάσεις. Αυτό το φαινόμενο εντοπίζεται (σε χαμηλότερο βέβαια βαθμό) στους περισσότερους κομματικούς σχηματισμούς της περιόδου (Αναστασιάδης, σελ.46-7), καθώς τα σημαντικότερα κόμματα της περιόδου, ήταν δημιουργημένα από τους ίδιους τους ηγέτες, οι οποίοι είχαν κατορθώσει να φτάσουν στο σημείο αυτό έχοντας προσχωρήσει σε άλλα κόμματα της προηγούμενης περιόδου. Έτσι και ο Καραμανλής είχε διατελέσει Υπουργός Μεταφορών, Κοινωνικής Πρόνοιας και κυρίως Δημοσίων Έργων και Συντονισμού (υπό την κυβέρνηση Παπάγου) σε προηγούμενες κυβερνήσεις, οπότε και ξεκίνησε να κερδίζει την εμπιστοσύνη των Ανακτόρων και να δημιουργεί τις δικές του διασυνδέσεις. (Λιναρδάτος, σελ. 382-385) Έχοντας διατελέσει ως Υπουργός Έργων είχε ήδη κεντρίσει το ενδιαφέρον των αμερικανικών κύκλων με την αντικομμουνιστική του ιδεολογία και την έμπρακτη φιλοδυτική πολιτική του. Η αδιάκοπη προσπάθεια του για εκβιομηχάνιση της χώρας ως μόνη λύση για την ελληνική ευημερία τον οδήγησε σε μία ανοικτή οικονομική πολιτική, που στόχευε στην προσέλκυση ξένων

κεφαλαίων και στην σύναψη μεγάλων επενδύσεων. Φυσικά, αυτό κατέστη εφικτό με την παραχώρηση ακόμα μεγαλύτερων προνομίων από την κυβέρνηση Παπάγου (ή οποία όπως είδαμε είχε κάνει κάποια μικρά αλλά σημαντικά βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση) και επιτυγχάνοντας μία νομισματική σταθερότητα, την οποία οι προηγούμενες κυβερνήσεις δεν είχαν κατορθώσει να εγκαθιδρύσουν αποφεύγοντας τον πληθωρισμό και τα μεγάλα δημόσια ελλείμματα.

ΠΗΓΗ : Στοιχεία και δείκτες από ΕΛΣΤΑΤ & ΤτΕ

Είναι εμφανές και από τα στοιχεία του πίνακα 1.2, ότι ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) και κατά συνέπεια ο ρυθμός πληθωρισμού κυμαίνεται σε φυσιολογικά επίπεδα (κατά μέσο όρο 1,5%) μέχρι το 1963.

Έτσι, παρά το γεγονός ότι η αμερικανική ηγεσία δεν έβρισκε αναγκαστικά την ελληνική Δεξιά την μόνη αποτελεσματική λύση για την προάσπιση των πολιτικοοικονομικών συμφερόντων της, η εμφανής αusterότητα και πειθαρχία που ενέπνεε ο Καραμανλής στο εσωτερικό του κόμματος του συνέβαλε στην διατήρηση της εξουσίας στο πρόσωπο του. Οι

ξένοι με τους οποίους είχε αναπτύξει δεσμούς δεν περιορίζονταν στους πολιτικούς κύκλους, αλλά ήταν και τραπεζίτες, βιομήχανοι, επιχειρηματίες και γενικότερα κύκλοι με οικονομική δύναμη.

Έχοντας επομένως εξασφαλισμένη την εύνοια των Ανακτόρων και των Ξένων δυνάμεων, κατάφερε μέσα σε ένα φαινομενικά κοινοβουλευτικό σύστημα να βρίσκεται πλωτάρχης στο κυβερνητικό πλοίο για 7 χρόνια (με μικρά διαλλείματα). Είναι αδιαμφισβήτητο λοιπόν, πως ο ρόλος του στα τεκταινόμενα της περιόδου υπήρξε τουλάχιστον κρίσιμος και πολλά από τα αποτελέσματα (θετικά ή αρνητικά) που συναντάμε μετέπειτα έχουν τις ρίζες τους σε αυτήν την περίοδο. Ως αρχηγός λοιπόν μερίμνησε για τον εκβιομηχανισμό της χώρας, όπως είδαμε στο πρώτο μέρος και κράτησε, τουλάχιστον στον οικονομικό τομέα, μία φιλοαμερικανική στάση, η οποία έμεινε αμετάβλητη μέχρι το τέλος της κυριαρχίας του. ΑΞΕ μεγάλης αξίας, οι οποίες χρηματοδότησαν μεγάλα έργα για την αναδόμηση ολόκληρων περιοχών, την εισαγωγή νέων προϊόντων και τάσεων του αμερικανικού καπιταλιστικού τρόπου ζωής, συνέβαλαν στο να διαμορφωθούν νέες τάσεις στην ελληνική αστική τάξη. Σε συνδυασμό με το φαινόμενο της ανορθόδοξης αστικοποίησης και της συγκέντρωσης του εθνικού πλούτου κατά βάση στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη), τα εκλογικά κριτήρια άρχισαν να προσιδιάζουν περισσότερο σε αυτά των δυτικών κρατών.

Με την πάροδο του χρόνου βέβαια η συντηρητική Δεξιά του Καραμανλή άρχισε να δημιουργεί αμφιβολίες, τόσο στους αμερικανικούς κύκλους συμφερόντων, όσο και στους βασιλικούς, καθώς και οι δύο προτιμούσαν την προάσπιση των συμφερόντων τους μέσα από μία φαινομενικά ήρεμη χωρίς μεγάλες κρίσεις κυβέρνηση, την οποία πλέον μπορούσαν να βρουν και στο πρόσωπο άλλων βουλευτών της ΕΡΕ ή άλλων κεντρώων παρατάξεων. Για αυτό και όταν φάνηκε η ανικανότητα του Καραμανλή να «τιθασεύσει» τον κοινωνικό αναβρασμό μετά τις εκλογές της 29^{ης} Οκτωβρίου 1961 μέχρι το 1963 προφασιζόμενος και ο ίδιο μία διαφωνία του με το παλάτι όσο αφορούσε ένα ταξίδι στην Αγγλία, υπέβαλε επισήμως την παραίτηση του από το κόμμα. (Μπόσιου, σελ.138) Σε αυτήν την αρκετά αντισυνταγματική επιλογή του στέμματος, οι περισσότεροι βουλευτές (όχι μόνο από την αντιπολίτευση αλλά και από την ίδια την ΕΡΕ) δεν φάνηκαν να παρουσιάζουν ιδιαίτερες αντιδράσεις. Αυτό φανερώνει και την αδυναμία των τότε κοινοβουλευτικών θεσμών να λειτουργήσουν αρμονικά, δίνοντας αφ' ενός σε έναν πρωθυπουργό άτυπα πλήρη έλεγχο της κυβερνητικής λειτουργίας του και αφαιρώντας τον αφ' ετέρου με αντισυνταγματικά μέσα. (Αναστασιάδης, σελ. 77-78)

2.2 Ένωση Κέντρου και πολιτική Ανένδοτου Αγώνα

Στην περίοδο της κρίσης μεταξύ παλατιού και Καραμανλή ο αρχηγός της ΕΚ άδραξε την ευκαιρία να στρέψει το ενδιαφέρον του στα μεσαία στρώματα και να πάρει θέση εναντίον των μεγάλων ξένων επενδύσεων που πραγματοποιούνταν επί ΕΡΕ. Συγκεκριμένα επέκρινε τα μεγάλα προνόμια που δίνονταν στις επενδύσεις του Τομ Πάππας ως προσπάθεια εκπόρθησης της εξουσίας (Γρηγορογιάννης, σελ.89)

Όταν κατόρθωσε να φτάσει στην εξουσία, όπως είδαμε και στο πρώτο μέρος, προσπάθησε να επαναδιαπραγματευθεί τους όρους της συμφωνίας (Meynaud, Α' Τόμος σελ. 502-3) και να πετύχει κάποια οφέλη για το κράτος, αλλά η κοινωνικοπολιτικές κρίσεις της περιόδου φανέρωναν και την αδυναμία του κόμματος για πραγματικές τομές στην οικονομική πολιτική της χώρας, καθώς στην προσπάθεια του «Ανένδοτου Αγώνα» με την ευρεία έννοια δεν μπόρεσε να εγγυηθεί την ασφάλεια των ξένων συμφερόντων στην χώρα και για αυτό οι ξένες δυνάμεις έκριναν ότι η Ελλάδα χρειαζόταν μία σταθερή κυβέρνηση. Έτσι ξεκίνησε και η προετοιμασία της κατάληψης της εξουσίας από τους συνταγματάρχες. (Ροδάκης, σελ. 354)

2.3 Ανάλυση της δικτατορίας των Συνταγματαρχών

Η ανάληψη της εξουσίας το 1967 από την Χούντα των Συνταγματαρχών αποτελεί μία ιδιαίτερη περίπτωση μελέτης ως προς την σχέση της με το ξένο κεφάλαιο και δη με την αμερικανική επιρροή εν γένει. Όπως έχει φάνει και στα προηγούμενα κεφάλαια οι ΗΠΑ προσπάθησαν με διάφορους τρόπους να εισαχθούν μεταπολεμικά στις ευρωπαϊκές κοινωνίες και αγορές προωθώντας κατ' αυτόν τον τρόπο όχι μόνο την ανάπτυξη της εκάστοτε χώρας αλλά και την δυνατότητα επιρροής. Επομένως, οι τιτάνιες επενδύσεις εισαγωγής κεφαλαίου είχαν ξεκινήσει αρκετά χρόνια προτού επιβληθεί η δικτατορία στον ελληνικό λαό. Άμα αναλογιστούμε και μόνο το γεγονός ότι οι ΗΠΑ ήταν ο μεγαλύτερος εξαγωγές κεφαλαίου παγκοσμίως (Ψυρούκης, σελ.66) μπορούμε να αντιληφτούμε την εμπορική δύναμη της. Η αμερικανοκρατία είχε ήδη διεισδύσει σε μεγάλο βαθμό στην χώρα και είχε γίνει ο «προστάτης» που ένα μικρό κράτος σαν την Ελλάδα χρειαζόταν, ώστε να μπορέσει να ανελιχθεί, να αυξήσει το βιοτικό της επίπεδο και τέλος να εισαχθεί στους οικονομικούς κύκλους των δυτικών κρατών. Οι πρωταγωνιστές λοιπόν του αυταρχικού καθεστώτος γνώριζαν αυτές τις καταστάσεις και ήταν προετοιμασμένοι να ενισχύσουν αυτήν την τακτική αποκτώντας και την αμερικανική υποστήριξη, ώστε να θέσουν τα θεμέλια μίας μακρόβιας κυβέρνησης.

Ξεκινώντας, είναι αποφασιστικής σημασίας να κατανοήσουμε την μεγάλη αντίφαση που υποβόσκει στα λεγόμενα του ολοκληρωτικού καθεστώτος. Εξ ιδρύσεως της, η αυτόβουλη αυτή κυβέρνηση εξαπολύει την επιθυμία της για την δημιουργία μίας «Νέας Δημοκρατίας», μίας Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών, στην οποία ο λαός της σέβεται τους νόμους. Μία ιδεολογία, η οποία είχε στόχο να ωραιοποιήσει καταστάσεις και παίζοντας λειτουργικό ρόλο να εξυπηρετήσει παραγωγικές-κοινωνικές σχέσεις. Στο πλαίσιο ενδιαφέροντος μας ένας από τους βασικούς στόχους της τότε νεοϊδρυθείσας κυβέρνησης ήταν η οριστική απαλλαγή της ξενοκρατίας. *«Αι γηγενείς και αυτόχθονες πολιτικές δυνάμεις της Ελλάδος θα διαμορφώσουν το μέλλον της ανεξαρτήτως των επιθυμιών και των συμφερόντων των ξένων»*. (Ομιλία Ι. Λαδά, Ελεύθερος Κόσμος) Φυσικά αυτά τα επιχειρήματα δεν μπορούν να στέκουν γνωρίζοντας ότι ο παγκόσμιος καπιταλισμός λειτουργεί μόνο συλλογικά από τις αγορές των εξαγωγικών κρατών και των κρατών υποδοχής. Έτσι δεν μπορεί να γίνεται λόγος για «εθνικό καπιταλισμό» ή ανεξάρτητη και αυτόνομη ανάπτυξη. Ήδη από τα καταστατικά μπορεί κανείς να επιβεβαιώσει ότι το νέο Σύνταγμα που θεσπίστηκε επί Χούντας (1968) κατοχύρωνε και προάσπιζε πολλά από τα προνόμια του ξένου κεφαλαίου και δη, του βορειοαμερικανικού, δίνοντας τους έτσι ιδιαίτερη βαρύτητα. (Ψυρούκης, σελ.115) Συγκεκριμένα αναφέρεται, πως *«Ουδείς εκ των εν λόγω νόμων δύναται να τροποποιηθεί ειμή προς παροχήν μείζονος προστασίας.»*⁵. Γρήγορα λοιπόν, ένας απλός παρατηρητής μπορεί να συνειδητοποιήσει την θέση των κεφαλαίων του εξωτερικού στις προτεραιότητες της κυβέρνησης, αντιμετωπίζοντας το Α.23 ως φυσιολογική συνέχεια και περαιτέρω προστασία του ΝΔ.2687/1953 Περί Επενδύσεων και Προστασίας Κεφαλαίων του Εξωτερικού. Τα προνόμια που χορηγούσε με τον νόμο αυτό το κράτος ήταν πολλαπλά. Μερικά από τα κυριότερα αφορούσαν τον προσδιορισμό της φορολογίας, την μείωση ή απαλλαγή των δασμών και των τελών, την απαγόρευση των απαλλοτριώσεων και άλλων όμοιων εγγυήσεων, οι οποίες θα προσέλκυαν φιλόδοξους νέους ξένους επενδυτές εις την ελληνική επικράτεια. Τέλος η σημαντικότερη καινοτομία του συγκεκριμένου ΝΔ αφορούσε την κατοχύρωση των δικαιωμάτων του επενδυτή μετά την υπογραφή συμβολαίου δηλώνοντας πως *«Μεταβολή των όρων δεν επιτρέπεται μόνο κατόπιν της συγκατάθεσης του εισάγοντος τα κεφάλαια εξωτερικού, διενεργείται δε αυτή τροποποίησεως ή συμπληρώσεως των ως άνω διοικητικών πράξεων.»*.

Κατανοώντας όμως πως η χουντική κυβέρνηση διεκδικούσε και την υποστήριξη (ή έστω την ανοχή) της αστικής τάξης φρόντιζε να διασπείρει κατά καιρούς διάφορα προπαγανδιστικά μηνύματα με τίτλους όπως «Αγοράζετε Ελληνικά». Με όσα αναλύουμε λοιπόν γίνεται

⁵ Α.23 Σ. 1968

ξεκάθαρη η πολλές φορές φανερή και άλλοτε υποχθόνια στήριξη της αυταρχικής κυβέρνησης στα βορειοαμερικανικά συμφέροντα.

Ένα ακόμα στοιχείο που επιβεβαιώνει την παραπάνω θεωρία είναι η αύξηση του ξένου τραπεζικού κεφαλαίου στην Ελλάδα. Μέχρι την απαρχή της δικτατορίας στην Ελλάδα δραστηριοποιούνταν μόνο δύο τράπεζες αμερικανικής καταγωγής. Δυστυχώς όμως ήταν εύκολο για τις ξένες τράπεζες να διεκδικήσουν χρηματοδότηση από εγχώριες πηγές, αποκτώντας επίσης το κεφάλαιο το οποίο προερχόταν από ξένους επενδυτές της χώρας τους. (Ροδάκης, σελ. 335)

Για να μπορέσει να επιβιώσει στο πέρας του χρόνου ο ολοκληρωτικός αυτός μηχανισμός μνημόνευε συχνά το «οικονομικό θαύμα» της Ελλάδας εκείνη την περίοδο ισχυριζόμενος πως η ελληνική οικονομία διανύει μία από τις πιο εύπορες οικονομικά περιόδους της. Πράγματι αν κρίνουμε από τους βασικούς οικονομικούς δείκτες θα διαπιστώσει κανείς πως το βιοτικό επίπεδο βρισκόταν διαρκώς σε μία συνεχή άνοδο. Πιο συγκεκριμένα το ΑΕΠ μέσα στην περίοδο 1967- 1982 σχεδόν πενταπλασιάστηκε και το κατά κεφαλήν εισόδημα κατάφερε να αγγίξει τα 4.000 αμερικανικά δολάρια. (Αγγελόπουλος, σελ. 14-15) Αυτά τα στοιχεία έθεταν την χώρα σε πλεονεκτικότερη θέση εν συγκρίσει με τους βαλκανικούς γείτονες της περιφέρειας και συνέδραμαν στην πεποίθηση πως η χουντική κυβέρνηση ακολουθούσε φρόνιμη οικονομική πολιτική. Έχοντας λάβει όμως υπ' όψιν την προηγούμενη δεκαετία δεν μπορούμε να παραγνωρίζουμε τους παλαιότερους ιστορικούς παράγοντες που οδήγησαν στην άνθιση της ελληνικής οικονομίας. Όπως είδαμε, οι προηγούμενες κυβερνήσεις της μετεμφυλιακής περιόδου επέτρεψαν την διείσδυση του ξένου κεφαλαίου στην χώρα, η οποία ενίσχυσε τους οικονομικούς δείκτες και έφερε περισσότερες ευκαιρίες στην χώρα. Ταυτόχρονα πολλά έργα (όπως αυτά της οδοποιίας) διενεργήθηκαν με την αρωγή του ξένου κεφαλαίου.

Σε αυτά τα πρότυπα λοιπόν κινήθηκε και η δικτατορική κυβέρνηση, στην διάρκεια της οποίας παρά τα μεγάλα λόγια περί εξαλείψεως της ξένης επιρροής και κυριαρχίας, αυξήθηκαν σημαντικά τα ποσοστά ξένου δανεισμού, τα προνόμια των κεφαλαιούχων του εξωτερικού και η έμμεση και άμεση ανάμειξη των δυτικών κρατών στις πολιτικές αποφάσεις της χώρας (όπως με το σημαντικότερο όλων, το κυπριακό).

Αντιμετωπίζοντας επομένως αυτά τα στοιχεία και αποτιμώντας το έργο της δικτατορίας μπορούμε να εξάγουμε τα εξής συμπεράσματα. Αρχικά η κυβέρνηση ακολούθησε, (ή και ενίσχυσε), την οικονομική πορεία που είχαν εγκαθιδρύσει οι προηγούμενες μετεμφυλιακές

κοινοβουλευτικές κυβερνήσεις. Διάφοροι μελετητές επίσης, εικάζουν ότι η συγκεκριμένη κυβέρνηση δημιουργήθηκε υπό την αμερικανική εποπτεία με σκοπό να διασφαλίσει την πορεία και την υποταγή της χώρας στα συμφέροντα του ξένου κεφαλαίου και της αμερικανικής πολιτικής. Αυτοί όμως οι ισχυρισμοί ξεφεύγουν του αντικειμένου της παρούσας εργασίας, καθώς η οικονομική επιρροή και οι εισροές ξένου κεφαλαίου ευρίσκονται με σταθερούς και αδιαμφισβήτητους δείκτες και στοιχεία. Εν συνεχεία, κατά την επταετή δικτατορία βελτιώθηκαν οι συνθήκες διαβίωσης των πολιτών της Ελλάδας, ακολουθώντας την πορεία που χάραχθηκε την προηγούμενη δεκαετία (το λεγόμενο «οικονομικό θαύμα») και συνδυάστηκε με αυτό που η Ευρώπη αποκάλεσε σε παγκόσμια κλίμακα χρυσή τριακονταετία (1945-75). Εξάλλου, ούτε η Ελλάδα στις πρώτες φάσεις της Μεταπολίτευσης έμεινε ανεπηρέαστη από τους στασιμοπληθωρισμούς της δεκαετίας του 1970.

2.4 Συμπεράσματα

Συμπερασματικά μπορούμε να δούμε πως η Ελλάδα την περίοδο που εξετάζουμε, πράγματι αναπτύχθηκε σε μεγάλο βαθμό και άλλαξε εντελώς κοινωνικοοικονομικά σε σχέση με το ξεκίνημα της μετεμφυλιακής περιόδου. Κοινωνικά, γιατί η αποτελεσματικότητα με την οποία η ελληνική οικογένεια κυνηγούσε το κέρδος, μέσω ενός συνδυασμού σκληρής δουλειάς, πελατειακών σχέσεων και δαιμόνιας εκμετάλλευσης των ευκαιριών της αγοράς, δεν υπήρχε παλαιότερα με αυτούς τους όρους. Οικονομικά, γιατί πράγματι οι οικονομικοί δείκτες αποδείκνυαν, κατ' αρχήν πως η χώρα είχε περιέλθει σε μία νέα φάση. Θέτοντας τα θεμέλια ένωσης με την ΕΟΚ, έχοντας αποκτήσει πάγια νομολογία ρύθμισης και προστασίας των ξένων επενδύσεων και πραγματοποιώντας νευραλγικά έργα υποδομής πλησίαζε ολοένα και περισσότερο τα δεδομένα ενός δυτικού φιλελεύθερου κράτους.

Φυσικά αυτά δεν αρκούν, όπως είδαμε και πρωτύτερα για την εξαγωγή ενός απόλυτα θετικού συμπεράσματος για την οικονομική εξέλιξη της Ελλάδας, καθώς η ευημερία και η καρποφορία αυτών των πρακτικών κρίνεται από την ύπαρξη διαρθρωτικών αλλαγών μακροπρόθεσμα.

Η μεταποίηση σε ποσοστά ξεπέρασε το 300% της ανάπτυξης μέσα σε αυτά τα χρόνια και για αυτό γίνεται φανερό ότι η χώρα μας άρχισε σταδιακά να εκβιομηχανίζεται. Εδώ έγιναν και οι μεγαλύτερες επενδύσεις του ξένου κεφαλαίου, το οποίο μέσα από τις κατασκευές κλπ κατάφερε να δώσει άλλη δυναμική στην χώρα. Το σκεπτικό επομένως ήταν μέσα από αυτές τις μεγάλες επενδύσεις σε υποδομές, να μειωθούν οι εξαγωγές και να βελτιωθεί το ισοζύγιο πληρωμών. Γενικότερα λόγω της ανόδου του βιοτικού επιπέδου ζωής στη χώρα το εθνικό εισόδημα αυξήθηκε ακόμα και σε κλάδους, στους οποίους οι εισροές ξένου κεφαλαίου δεν υπήρξαν ιδιαίτερα σημαντικές (γεωργία, αλιεία, δάση κλπ). Όλα αυτά σε συνδυασμό με την παγκόσμια κατάσταση, η οποία μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 διέτεινε μία περίοδο ευημερίας χωρίς μεγάλες κρίσεις, οι οποίες να επηρεάζουν το διεθνές οικονομικό σύστημα, συνέβαλαν ώστε η Ελλάδα να πραγματοποιήσει ένα «οικονομικό θαύμα».

Παρά ταύτα λαμβάνοντας υπ' όψιν μας τα επίπεδα δανεισμού, τόσο εξωτερικού αλλά και εσωτερικού που έλαβαν χώρα την μετεμφυλιακή περίοδο, τις συχνά «άτοπες» και πελατειακές επενδύσεις σε έργα και υποδομές και την παροχή υπέρογκων προνομίων για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων, βλέπουμε πως η χώρα υπέπεσε στον πειρασμό του βραχυπρόθεσμου κέρδους και αύξησε δραματικά την υποτέλεια της στο ξένο κεφάλαιο. Η

εξάρτηση που δημιουργήθηκε και το άνοιγμα των ξένων αγορών στους τομείς – κλειδιά της ελληνικής οικονομίας υπήρξε μεγάλο εμπόδιο στην περαιτέρω ανάπτυξη της.

Καταλήγοντας θα μπορούσαμε ίσως να εικάσουμε ότι καιροσκοπικές πολιτικές της περιόδου από όλες ανεξαρτήτως τις κυβερνήσεις υπήρξαν θεμέλιος λίθος της αδυναμίας της Ελλάδας να δημιουργήσει σταδιακά και σταθερά, μία δυνατή και ανεξάρτητη οικονομία, η οποία να αποκτά πλεονάσματα από τις εξαγωγές της και να ρυθμίζει η ίδια, όσο γίνεται περισσότερο, τα εσωτερικά της – οικονομικά ή μη- θέματα.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνική Βιβλιογραφία

Ροδάκης Π. (2005), *Το ξένο κεφάλαιο στην Ελλάδα*, Τρίπολη, εκδ. Φύλλα

Αγγελόπουλος Α. (1972), *Οικονομική Ανάπτυξη και Παγκόσμιο Εισόδημα κατά το 200*, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 6/7/1972

Αναστασιάδης Γ. (1991), *Πολίτευμα και Κομματικοί Σχηματισμοί στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη, Εκδ. Παρατηρητής

Γεωργακόπουλος Θ., Πάσχος Π. (1985), *Δημόσια Οικονομική και Δημοσιονομική Νομοθεσία*, Αθήνα, Εκδ. «Το Οικονομικό»

Γιάνναρης Β. Ν. (1988), *Το εξωτερικό χρέος της Ελλάδος και οι επιπτώσεις του επί της εθνικής οικονομίας*, Αθήνα Εκδ. Εστία

Γρηγορογιάννης Α. (1980), *Το ξένο κεφάλαιο στην Ελλάδα*, Αθήνα, Εκδ. Αστάρτη

Καραγεώργος Δ. (2015), *Διδακτορική Διατριβή «Η διαδρομή του Ελληνικού Συναγερμού από την ίδρυση του έως την αδρανοποίηση του, 1951-1956»* Διαθέσιμο σε:
<http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/35590#page/1/mode/2up>

Λαδά Ι., Ομιλία Ελεύθερος Κόσμος

Λιναρδάτος Σπ. (1978), *Από τον εμφύλιο στην χούντα. Γ' Τόμος (1955-1961)*, Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση

Νικολακόπουλος Η. (2001), *Η καχεκτική δημοκρατία κόμματα και εκλογές, 1946-1967*, Αθήνα Εκδ. Πατάκη

Παπασπηλιόπουλος Σπ. (1978), *Μελέτες πάνω στην σύγχρονη ελληνική οικονομία (Επιλογή Άρθρων)*, Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση

Πουρναράκης Ε. Δ. (1981), *Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις (Θεωρία και Πολιτική)*, Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση

Σβολόπουλος Κ., Μπότσιου Κ., Χατζηβασιλείου Ε. (2008), *Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στον 20 αιώνα, (Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο) Δεύτερος Τόμος*, Αθήνα, Ίδρυμα «Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής»

Ψυρούκης Ν. (2011), *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας (1940-1974) Τόμος Δ', (Ε' Έκδοση)*, Εκδ. Κουκκίδα – Αιγαίον

Ξένη Βιβλιογραφία

- Close D. H. (2002), *Greece since 1945 Politics, Economic and, Society*, GB, Εκδ. Pearson Education
- Harlaftis G. (1993), *Greek Ship owners & Greece 1945-1975 (From Separate Development to Mutual Interdependence)*, London
- Hobson J. (1902), *Imperialism: A Study*, Liberty Fund Inc. 2006
- Martinussen J. (2007), *Κοινωνία, Κράτος, Αγορά (θεωρίες της ανάπτυξης)*, Αθήνα, Εκδ. Σαββάλα
- McNeil W. H. (2017 – Greek edition), *Η μεταμόρφωση της Ελλάδας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, Αθήνα Εκδ. Παπαδόπουλος
- Meynaud J. (2002), *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα, Α' Τόμος: 1946-1965*, Αθήνα, Εκδ. Σαββάλα
- Meynaud J. (2002), *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα, Β' Τόμος: Βασιλική Εκτροπή και Στρατιωτική Δικτατορία*, Αθήνα, Εκδ. Σαββάλα
- Moon H. (2016), *Foreign Direct Investment: A Global Perspective*
- National Bank of Greece (1970), *Investing in Greece, 3rd revised edition* Athens National Bank of Greece, Guidebook
- OECD (1962), *Études économiques de l'OCDE : Grèce 1962*, OECDPublishing
- Senghaas D., Wagner H. (1977), *Peripherer Kapitalismus: Analysen über Abhängigkeit und Unterentwicklung*, Frankfurt, Εκδ. Suhrkamp Insel
- Ströbele W., Wacker H. (1995), *Außenwirtschaft (Einführung in Theorie und Politik)*, München, Εκδ. Oldenbourg
- United Nations (1969), *The external financing of economic development (International flow of long term capital and official donations 1963-7)*, New York, UN Publications ; E/4652

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

- Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία – www.statistics.gr
- New York Times - <http://www.nytimes.com>
- Αλουμίνια Ελλάδος - <http://www.alhellas.com>
- Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος - <https://www.snf.org/>
- Βήμα – <http://www.tovima.gr>

